

historiske krøniker, der ikke har været genstand for en kritisk bearbejdelse.

Disse vanskeligheder afspejles nødvendigvis i bogen. Af de tre hovedafsnit, 1516-66, 1566-ca. 1800 og ca. 1800-1922, er det afgjort det første og det sidste, der er mest vellykket, mens forf. i det midterste afsnit har brugt umådelig mange sider på intriger omkring statholderskaberne i de forskellige provinser, der i deres isolation fra den kulturelle og sociale sammenhæng forekommer uendelig kedsommelige. Helt uden skyld i kedsommeligheden er forf. ikke, han må virkelig interessere sig for alle disse blodtørstige og intrigante pashaer, for der foreligger da i det mindste for det 18. årh.s vedkommende tilgængelige kilder til belysning af også sociale og kulturelle forhold, kilder der bl. a. er udnyttet i H.A.R. Gibb og H. Bowen: *Islamic Society and the West*.

Ikke blot i denne koncentration om den politiske historie, men også i sin behandling af kilderne virker bogen noget gammeldags. Når f. eks. to berettende kilder datering af en opstand i Bagdad afviger fra hinanden med fem år, konkluderer forf.: »The dating of the whole episode is very confused«. Det er noget foruroligende, at han derefter går over til at skildre opstandens forløb uden nærmere diskussion af kildegrundlaget – i det mindste det ene af hans forlæg må være mindre pålideligt, og den af forf. foretrukne datering, 1603-04, kan ikke være rigtig. Naturligvis er dateringen af en mindre opstand i en tyrkisk provinshovedstad en petitesse, men usikkerheden gør læseren skeptisk over for bogens mange andre detaljer.

Til trods for de anførte mangler, snæverheden i stofvalg og det ikke helt overbevisende forhold til de berettende kilder, vil bogen utvivlsomt for en årække blive stående som standardværket, i al fald for det 16.-19. årh.s vedkommende. Forhåbentlig vil den også blive en stadig påmindelse om, hvor langt der er igen, før Nærorientens nyere historie kan gøres til genstand for en både kritisk og udtømmende behandling.

NIELS STEENSGAARD

ARTHUR THOMSON: *Otidigt sängelag*. Skrifter utgivna av Institutet för rätts-historisk forskning. Serien I. Rättshistoriskt bibliotek. Band IX. Lund 1966. xii + 240 s. 15 sv. kr.

Afhandlingen er opdelt i to hovedafsnit. Det første og største, »Generella regler i lagstiftning och rättstillämpning«, omhandler såvel verdslig som kirkelig lovgivning og retspraksis om »otidigt sängelag« fra Magnus Eriksons Lands- og Stadslag og frem til gældende ret. Det andet hovedafsnit omhandler de specielle regler, som trådte i funktion, hvis en præst havde forsyndet sig mod tidens køns-moral.

Disse afsnit følges af 4 exkurser: Den første om præstestandens overenskomst af 1617 om kirke-disciplinen rummer en drøftelse af spørgsmålet, om denne overenskomst opnåede egentlig lovskraft, eller om den kun fik indrekirkelig betydning. I den anden exkurs gennemgås begreberne »mökränkning« og »lönska-läger« i retspraksis indtil loven af 1734. I og med denne lov forsvandt ordet »mökränkning« ud af lovgivningen, og forfatteren tilføjer parentetisk »och i praxis«, hvormed han formentlig tænker på retspraksis. I tredje exkurs under-

kastes udtrykket »sängelag« en særbehandling, og i fjerde gennemgås et specialtilfælde af »otidigt sängelag« med en provst som den ene af delinkventerne, hvad der ligefrem afstedkom politiske konflikter. Ved »otidigt sängelag« forstår forfatteren det samleje mellem ugifte, som påfulgtes af ægteskab, hvadenten parterne allerede var forlovet eller ej, eller kvinden var besvangret under ægteskabsløfte eller ej.

I første halvdel af første hovedafsnit oprulles ældre verdslig og gejstlig ret, herunder regler om arveret for børn af slige forbindelser, forskellige bødereger, problemet om i visse situationer at gennemtvinge vielse etc. Derefter går forf. over til nærmere at udvikle, hvorledes en ændret kirkelig opfattelse fik indflydelse på domstolspraksis i tiden fra kirkeloven af 1686 og frem til loven af 1734, selvom gejstligheden fortsat var afhængig af øvrighedens magtapparat til inddrivelse af bøder.

De sidste underpunkter er helliget ovennævnte love og deres forarbejder samt afviklingen af dem i nyere tid. Ved straffeloven af 1864 ophævedes således bødestraffen for »otidigt sängelag« efter loven af 1734. Fra samme tid betragtede man bestemmelserne i kirkeloven af 1686 om bøder til kirken for værende sat ud af kraft, selvom det ikke skete ved en formel beslutning. Men først i 1948 ophævedes de sidste fordømmende rester af kirkens (utidige) indblanding i svensk privatliv.

Andet hovedafsnit, om de regler som gjaldt, når en præst havde gjort sig skyldig i denne specielle form for kødets utålmodighed, rummer en del af interesse også for dansk kirkeretshistorie. Udviklingen i Sverige og Danmark forløb i årene efter reformationen på flere områder parallelt, selvom der var visse afgørende forskelle. Men efter Roskildefreden fulgte man endog direkte dansk lov i de erobrede provinser, ihvertfald i de første årtier. Først efter freden i Lund 1679 gennemførtes forsvenskningen også med hensyn til lov og ret.

Blandt sagerne fra denne periode påkalder en enkelt sig opmærksomheden, fordi den rummer en interessant sammenstødssituation mellem dansk og svensk ret. I det foreliggende tilfælde ville svensk ret afgjort have været gunstigst for den uheldige præst, men han blev efter dansk ret fradømt sit embede. Ved en regeringsbeslutning blev han dog genindsat i sit gamle embede. Efter svensk ret ville han blot være blevet suspenderet fra tjenesten en kortere tid.

Med tiden ændredes forholdene til det mere humane også for præster. Straffen for »otidigt sängelag« i forbindelse med troløvelse ophævedes. Kun, hvis der ikke var tale om troløvelse, blev der pålagt bøder, der til gengæld med hjemmel i en kgl. resolution af 1714 var højere end dem, andre skulle betale, hvilket var helt i modstrid med bestemmelserne i kirkeloven af 1686. Ifølge forf. varede denne retstilstand ved også efter loven af 1734.

Fra dansk side bør man være A. Thomson taknemlig for det arbejde, han her har skænket os, idet han specielt i anden del har undersøgt et stykke af vores kirkelige retshistorie, som vi selv vistnok i nogen grad har forsømt. Men også den øvrige del af afhandlingen er værd at stifte bekendtskab med. Thomson er en omhyggelig og alvorlig forfatter, men med en udtalt sans for at finde morsomme emner for sin efterhånden vidtfavnende forskning.

INGER SKYUM-NIELSEN f. DÜBECK